

ROMAN *KUĆA U ULICI MANGO* SANDRE SISNEROS: UPOREDNA ANALIZA PRIČA PREVEDENIH SA ENGLLESKOG JEZIKA NA SRPSKI¹

SAŽETAK: Rad se bavi analizom prevoda priča iz romana *Kuća u ulici Mango* američke spisateljice meksičkog porijekla Sandre Sisneros². Roman je na srpski jezik prevela Marija Stamenković 2003. godine, a dvije godine kasnije Mirjana Radovanov Matarić prevela je pet priča iz romana, te su one objavljene u domaćem književnom časopisu *Polja*. Na osnovu uporedne analize priča za koje postoje dva prevoda na srpski jezik, u radu se razmatraju prevodilačke strategije i tehnike koje su prevodioci koristili, kao i rješenja za pojedine prevodilačke nedoumice, poput transkripcije stranih imena i naziva, te upotrebe anglicizama u prevodu. S obzirom na to da se prevodi odnose na djelo iz domena multikulture književnosti, u radu se razmatra i način na koji prevodioci uspijevaju čitaocima prevoda prenijeti kulturološke aspekte originalnog teksta. Oba prevodioca postižu zavidan nivo jezičke, semantičke i stilske ekvivalencije u prevodima, ali se zbog činjenice da Sisnerosina književnost odražava svijest o multikulturnom ambijentu prevod Mirjane Radovanov Matarić ovdje smatra adekvatnijim, za šta je zaslužna upravo strategija postranjanja, kojom se češće služi.

Ključne riječi: studije prevođenja, književni prevod, multikultura književnost, Sandra Sisneros

¹ Rad je nastao u sklopu istraživanja na doktorskim studijama na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu, u okviru kursa *Translatologija*, pod mentorstvom prof. dr Nenada Krstića, 2016. godine.

² Sandra Sisneros je rođena 1954. godine u Čikagu. Popularnost i šire priznanje za književnost stekla je objavom romana *Kuća u ulici Mango*, u čijem se tematskom središtu nalazi život meksičkih Amerikanaca, a posebno životi čikanskih žena u Americi. Napisala je još nekoliko romana i autor je više zbirki poezije i kratkih priča.

1. UVOD

Tradicija prevođenja seže i do preistorijskih vremena, kada se ova aktivnost uglavnom odvijala u okviru usmenog prenošenja poruka, legendi i predanja između različitih plemenskih zajednica. Studije prevođenja ili translatologija su, međutim, relativno mlada naučna disciplina čiji se počeci vežu za kraj XIX vijeka, a intenzivniji razvoj za sedamdesete i osamdesete godine prošloga vijeka (Mason & Laver 2020: 147). Pored toga što su studije prevođenja doživjele značajan uspon i razvoj, i dalje postoje nerazriješena prevodilačka pitanja sa kojima se i teorija i praksa suočavaju, a prvenstveno su vezana za činjenicu da je prevođenje proces koji suštinski sadrži lingvističku aktivnost, ali se nikako ne može svesti isključivo na nju, jer se prevođenje veže i za semiotiku – nauku koja proučava znakove, tačnije njihove sisteme ili strukture, kao i funkcije u određenim lingvističkim i logičkim sistemima. Uprkos ovoj činjenici, sve do pedesetih i šezdesetih godina prošloga vijeka prevođenje je predstavljalo aktivnost koja je uglavnom bila usmjerena na lingvistiku. Tek početkom sedamdesetih godina, intenzivnijim razvojem kulturoloških studija, aspekti i elementi kultura počinju zauzimati važno mjesto u nauci o prevođenju (Yang 2010: 77). Zbog činjenice da prevodilaštvo ne podrazumijeva isključivo prenošenje riječi, rečenica i njihovih značenja iz jednog jezičkog sistema u drugi, već i prenošenje kulturoloških i društvenih implikacija, savremena prevodilačka teorija razmatra i vanjezičke aspekte teksta, tj. sve elemente koji su relevantni da bi jedan prevod bio jezički adekvatan i smisljeno ekvivalentan, što je posebno važno kada su u pitanju književni tekstovi. Međutim, budući da gotovo nikada ne možemo govoriti o potpunoj jezičkoj i značenjskoj ekvivalenciji prevoda književnih djela, zadatak prevodilaca sadržan je u nastojanju da što bliže prenesu izvornu poruku iz jednog jezičkog sistema u drugi.

Oslanjajući se na teorije prevođenja, u ovome radu analiziraju se priče iz romana *Kuća u ulici Mango* koje su prevedene na srpski jezik, a to su sljedeće: *Crveni klovnovi*, *Keti*, *kraljica mačaka*, *Prelepa i okrutna*, *Moje ime i Lui*, *njegova rođaka i još jedan njegov rođak*.³ Da bi analiza prevoda koja je data u drugom dijelu rada bila jasnija, prvi dio se bavi aspektima iz oblasti teorije prevođenja, s akcentom na književno prevođenje kao praksu koja ne zahtijeva samo dobro poznavanje i vještine upotrebe jezika već se od prevodilaca očekuje i da poznaju

³ Orig. nazivi priča: *Red Clowns*, *Cathy Queen of Cats*, *Beautiful & Cruel*, *My Name, Louie*, *His Cousin & His Other Cousin*.

književne kanone, imaju izvjestan estetski osjećaj, te da su upoznati sa kulturološkim okvirima u koje književno djelo spada. U drugom dijelu rada analiziraju se prevodi na leksičkom, gramatičkom, sintaksičkom, semantičkom i stilističkom nivou, uključujući upotrebu anglicizama i stranih riječi u prevodima, prevod idiomatskih izraza, fraznih glagola i kulturološki specifičnih riječi, transkripciju meksičkih i američkih imena, te tretman pojedinih gramatičkih kategorija, poput broja, glagolskog vremena ili glagolskog vida.

S obzirom na to da tematska struktura romana obuhvata kulturne i društvene odnose između pripadnika angloameričke i čikanske zajednice⁴ u SAD, prevođenje romana *Kuća u ulici Mango* predstavlja poseban izazov jer se radi o djelu koje pripada multikulturnoj književnosti, što znači da roman odražava i niz kulturnih obrazaca i aspekata vezanih za razlike u jezicima, kulturnim tradicijama i sistemima promišljanja uopšte. Stoga, da bi ovakvo djelo bilo adekvatno prevedeno, prevodioci treba da budu upoznati sa kulturološkim elementima koje će utkati u prevod onako kako su ti elementi dati u originalu – nekada transparentno, a češće skriveno. Ovo je ujedno i glavni razlog zašto prevod multikulturnih tekstova, poput romana Sandre Sisneros, nadilazi pojednostavljene obrasce preslikavanja lingvističkih struktura i primarnih značenja, zahtijevajući od prevodilaca da prevedu i različite kulturne koncepte, promišljanja i ideje, te čitave kulturne tradicije za koje je djelo vezano. Takođe, razumije se da je pri prevodu multikulturnih tekstova ponekad teže pronaći jezičke ekvivalente, jer se u njima često pokazuju kulturološke ili kognitivne praznine. U tom smislu, prevodioci imaju još jedan važan zadatak, a to je da iznađu adekvatna prevodilačka rješenja za praznine koje se u tekstu pojavljuju kako bi prevod na kraju ipak bio jednako smislen za čitaoca.

2. TEORIJSKI ASPEKTI PREVOĐENJA

Prevođenje je proces u kom se poruka, odnosno sadržaj iz izvornog jezika prevodi u ciljni jezik, pri čemu prevodilac nastoji da zadrži semantičke vrijednosti originalnog teksta, te u potrebnoj mjeri sačuva jezičke strukture izvornog jezika,

⁴ Termin se koristi za stanovnike SAD meksičkog porijekla. U širu upotrebu ušao je osnaživanjem Čikanskog pokreta u Americi tokom šezdesetih godina prošlog veka i kasnije, te jačanjem identiteta meksičkih Amerikanaca. U radu se koristi i termin „Hispano“ kada se misli na širu hispano zajednicu, tj. na sve pripadnike južnoameričkog španskog govornog područja.

ne narušavajući pri tome strukture i norme ciljnog jezika. Prema vrsti, prevođenje možemo podijeliti na usmeno i pismeno, te dalje usmeno na simultano i konsekutivno, a pismeno na književno i neknjiževno. Kako tvrdi Nenad Krstić, još preciznija podjela je na pismeno-pismeno, usmeno-usmeno, pismeno-usmeno i usmeno-pismeno prevođenje (Krstić 2008: 124). Kada govorimo o lingvističkim aspektima prevođenja, istaknuti lingvisti i teoretičar Roman Jakobson je još 1959. godine, u eseju „O lingvističkim aspektima prevođenja“, predložio trojnu podjelu na unutarjezičko, međujezičko i međusemantičko prevođenje (Jakobson 1959: 233). Kako je tada istakao, unutarjezičko prevođenje se odvija unutar istog jezika i predstavlja interpretaciju verbalnih znakova drugim znakovima u datom jeziku. Međujezičko prevođenje se odvija između dva jezika, što znači da se znakovi jednog jezika interpretiraju pomoću znakova drugoga jezika, dok se međusemantičko prevođenje odnosi na tumačenje verbalnih znakova preko sistema neverbalnih znakova (ibid.).

Iako se prevođenje, s jedne strane, posmatra kao proces nalaženja jezičkih ekvivalenata na nivou leksike, gramatike, sintakse i semantike, apsolutna ekvivalencija između dva jezika je praktično nemoguća. To je primijetio i Jakobson, koji dalje objašnjava da čak i očita sinonimija ne produkuje potpunu ekvivalenciju pošto svaka jezička jedinica može da sadrži i čitav niz asocijacija koje ponekad nije moguće prevesti (Jakobson 1959: 233). Ovo je posebno vidljivo prilikom prevođenja književnih tekstova, jer su prevodioci često primorani da odstupe od kombinacije jezičkih jedinica izraženih u izvornom tekstu kako bi određeno značenje na odgovarajući način prenijeli u ciljnom jeziku. U tom slučaju, kako tvrdi Jakobson, možemo govoriti o kreativnoj transpoziciji ili interpretaciji stranih kodova, tačnije jezičkih jedinica (Jakobson 1959: 238). Shodno tome, da bi se književni prevod smatrao adekvatnim, potrebno je da prevodilac dobro vlada lingvističkim aspektima jezika između kojih se prevod odvija, ali i da uvaži vanjezičke aspekte teksta u prevodu jer, kako Vladimir Ivir smatra

doslovno preslikavanje izvorne rečenice u prijevodu može rezultirati strukturama u jeziku-cilju koje su neovjerene, ili čije je značenje drugačije od značenja paralelnih struktura izvornoga jezika, ili pak koje nisu tako prirodan izraz obavijesti koja se prenosi kao što su to bile formalno korespondentne strukture u izvornom jeziku (Ivir 1978: 73).

Kada je u pitanju princip ekvivalentnosti između originalnog i prevedenog teksta, teoretičari najčešće razlikuju formalnu i prevodnu ekvivalenciju. Vladimir Ivir kaže da formalna ekvivalencija podrazumijeva jednakovrijednost na nivou

jezičkih sistema, dok se prevodna ekvivalencija odvija na nivou komunikacijskih situacija (Ivir 1978: 13). Osim formalne ekvivalencije, ova druga je veoma značajna za prevod književnih tekstova jer prevodilac treba da bude „svjestan svih društvenih, kulturnih i drugih implikacija od kojih zavisi i izbor ekvivalenata na jeziku cilju“ (Lazović 2010: 857). Slično kao i Ivir, lingvista Judžin Najda smatra da je za prevod važna tzv. dinamička ekvivalencija, kojom se nastoji proizvesti isti ili sličan efekat koji originalni tekst stvara kod čitalaca (Nida 1964: 159). Na primjer, ako je originalni tekst komične prirode, onda i tekst prevoda treba biti komičan, tj. treba proizvoditi isti ili sličan efekat, ostavljajući podjednak utisak na čitaoca prevoda. Dakle, za adekvatan prevod potrebno je voditi računa o oba nivoa ekvivalencije, tačnije da se u prevodu što vjernije prenese i formalni i funkcionalni izraz originalnog teksta jer su i jedan i drugi podjednako važni za razumijevanje onoga što se u izvornom tekstu iznosi.

U postizanju formalno-funkcionalne ekvivalencije između tekstova prevodioci se služe prevodilačkim strategijama, postupcima i pristupima. Kao što Stoilkov tvrdi, postoji izvjesna nedosljednost u prevodilačkoj teoriji po pitanju terminološkog određenja, razumijevanja i definisanja termina metod, postupak i pristup. Stoilkov navodi da se u literaturi na engleskom jeziku najčešće koristi termin prevodilačka strategija, te da se sve češće prevodilačka tehnika i prevodilački postupak koriste kao sinonim za prevodilačku strategiju, dok se od nje razlikuje prevodilački metod (Stoilkov 2018: 45). Kada su u pitanju domaća prevodilačka teorija i praksa, Boris Hlebec razlikuje prevodilačke tehnike i postupke od prevodilačkog metoda. Prema Hlebecu, prevodilačka tehnika je način na koji se dio izvorne poruke zamjenjuje u prevedenoj poruci, dok prevodilački postupak obuhvata prevodilačke tehnike, ali i prevodilačke metode, koje, po mišljenju Hlebeca, predstavljaju način provjere prevoda (Hlebec 2009: 7). Budući da postoji evidentna teorijska raznolikost u pogledu terminologije, ali i same taksonomije metoda, pristupa i tehnika prevodenja, važno je spomenuti klasifikaciju koju daju Žan Pol Vine i Žan Darbelne, a koja je možda i najjednostavnija. Naime, Vine i Darbelne razlikuju dva prevodilačka metoda – bukvalni i posrednički metod, unutar kojih se izdvajaju prevodilačke tehnike – pozajmljivanje, kalkiranje, doslovni prevod, transpozicija, modulacija, ekvivalencija i adaptacija (Vinay & Darbelnet 1995: 31–40). S druge strane, pošto se ovaj rad bavi prevodima sa engleskog na srpski jezik, značajna je i taksonomija domaćeg lingviste Borisa Hlebeca, posebno u pogledu književnog prevodenja, pa kod ovoga autora nalazimo i sljedeće prevodilačke tehnike: transkripciju i transliteraciju, prevodilačku transformaciju (permutaciju, zamjenu, dodavanje i

oduzimanje), preslikavanje, zamjenu stranim izrazom, bukvalni prevod, tj. kalk, prevod definisanjem, neutralizaciju, izostavljanje, neologizam i analogiju (Hlebec 2008: 114).

2.1. Prevođenje književnih tekstova

Za razliku od neknjiževnih i stručnih tekstova, u kojima se iznose egzaktни podaci, u književnim tekstovima obično postoji i niz različitih konotacija koje prevodioci prenose u ciljni tekst. Zbog toga je bitno da se književni tekst najprije sagleda kao strukturalna i sadržajna cjelina, posebno ako se ima u vidu da svaka književna cjelina ima i vanjezičke aspekte, jer ovi tekstovi konotiraju na više nivoa – kulturološki, društveni, politički, prostorno-vremenski i dr. Jezik, čija je uloga komunikativnog karaktera, također konotira na više nivoa. Ono što je važno da imamo na umu kada su u pitanju književni tekstovi, posebno oni koji nose snažne kulturološke implikacije, jeste Sapirova tvrdnja da jezik uvijek odražava neku stvarnost, te predstavlja vodič za tu društvenu stvarnost na koju se odnosi (Sapir 1949: 68). Stoga, kada je riječ o prevođenju književnih tekstova, važno je znati da jezik originala ne prenosi samo piščeve riječi, misli, poruku već predstavlja i čitavu stvarnost jednog društva, vremena, kulture, naciona i dr.

Polazeći od stava da prevodilac ima medijatorsku ulogu između različitih jezičkih sistema i kultura (Hatim & Mason 1990; Katan 2004), možemo zaključiti da je posrednička funkcija u prevodima tekstova iz domena postkolonijalne književnosti⁵ za evropsku publiku posebno otežana. Hornbi objašnjava da fundamentalni problem u prevodu hibridnog engleskog postkolonijalnog teksta za evropsku ciljnu kulturu, npr. njemačku, jeste nedostatak uporedive kolonijalne prošlosti sa odgovarajućim pluralitetom asocijacija, upotrebe jezika i kulturnog odnosa u djelu. Osim toga, kako Hornbi dalje tvrdi, jezička višeslojnost izvornog teksta ponekad dodatno predstavlja nepremostiv problem u prevodima multikulturnih tekstova (Snell-Hornby 2006: 97). Upravo zbog ovoga i književna

⁵ Postkolonijalna književnost obuhvata književne korpuse pisaca koji potiču iz nekadašnjih kolonizovanih zemalja ili zemalja Trećeg svijeta. Razvila se kao odgovor na savremene kolonijalne i imperijalističke tendencije koje su se u različitim oblicima širom svijeta zadržale i nakon dugog razdoblja kolonizacije u svjetskoj istoriji. Iako su djela Sandre Sisneros prvenstveno dio korpusa migrantske književnosti, ona se često klasifikuju i kao postkolonijalna, što je posljedica tematskog i drugog preklapanja između postkolonijalne i migrantske književnosti.

djela Sandre Sisneros predstavljaju izazov za prevodioce, a posebno za one koji dolaze iz zapadnih evropskih kultura.

Kada su u pitanju prevodi kulturološki ustrojenih književnih tekstova, na raspolaganju su dvije prevodilačke strategije: odomaćivanje i postranjivanje. Ovu podjelu je uveo Lorens Venuti nadovezujući se na Šlajermaherovo stanovište prema kome prevodioci imaju dvije mogućnosti, a to je da svojim prevodom približe pisca čitaocu, ili pak obrnuto – čitaoca piscu (Schleiermacher [1813]1992: 42). Kako primjećuje Venuti, još je Šlajermaher dozvolio prevodiocima da biraju između strategije odomaćivanja – koja približava pisca čitaocu, i postranjivanja, kojom se čitalac približava piscu (Venuti 1995: 20). Shodno tome, možemo reći da je odomaćivanje više orijentisano na kulturu koja se veže za ciljni jezik, dok je postranjivanje usmjereno na kulturu povezanu s izvornim jezikom. Drugim riječima, odomaćivanje je strategija kojom se nastoje očuvati vrijednosti ciljne kulture, i to je proces prilagođavanja izvornog jezika i kulture ciljnom jeziku i kulturi. Kako Aleksandra Izgarjan i Diana Prodanović Stankić tvrde, cilj odomaćivanja kao prevodilačke strategije jeste da se dobije produkt koji kod čitalaca ne stvara svijest da se radi o prevodu, jer on po svemu nalikuje na književne tekstove iz ciljne kulture (Izgarjan & Prodanović Stankić 2015: 106). Ovo je naročito važno u slučajevima kada se pri prevodenju vrši zamjena kulturoloških slika iz izvorne kulture slikama iz ciljne kulture, tako da se kod čitalaca održava osjećaj upoznatosti sa svim aspektima izraženim unutar teksta. Neke od tipičnih prevodilačkih transformacija koje su svojstvene strategiji odomaćivanja jesu: generalizacija, zamjena, izostavljanje riječi/fraza i parafraziranje (Klaudy & Heltai 2020: 58). Međutim, kao obrnut proces imamo i postranjivanje, u kom se kod čitalaca nastoji sačuvati svijest o prevodu, te nema prilagođavanja ciljnom jeziku i kulturi, već se sve razlike između jezika i kulture izvora i cilja mogu jasno identifikovati. S ciljem da zadrži aspekte izvornog jezika i kulture u ciljnom jeziku, u okviru postranjivanja prevodilac može zadržati riječ, bliže je odrediti ili opisati, tj. dodati ili bukvalno prevesti riječ, odnosno neku višu jezičku cjelinu, ali da pri tome vodi računa da to u jeziku cilju ima smisla kako bi se ispoštovali principi ekvivalentnosti i adekvatnosti prevoda. Lorens Venuti smatra da je postranjivanje poželjna prevodilačka strategija jer se njome djelimično sprečava etnocentrično nasilje u prevodu (Venuti 1995: 20). Ako se ponovo osvrnemo na multikulturnu književnost, može se reći da je postranjivanje posebno važna prevodilačka strategija kada su u pitanju ovakva kulturološki označena književna djela. Multikulturni pisci uglavnom nastoje izbjeći „brisanje kultura etničkih grupa od strane dominantne kulture“ (Izgarjan & Prodanović

Stankić 2015: 107), a to postižu integriranjem priča manjinskih etničkih grupa u dominantnu kulturu i jezik, dovodeći ih u dijaloški odnos. Sandra Sisneros u svojim djelima suprotstavlja angloameričku i latinoameričku kulturu, pa su njena književna djela ujedno i prostori kulturnog kontakta. Stoga bi se postranjivanjem multikulturalni aspekti teksta mogli prenijeti istinski, a to bi kod prevođenja ove vrste književnosti morao biti i primarni cilj prevodilaca, jer je suština multikulturalne književnosti da prikaže kulturološke odnose između dvije ili više kultura.

Govoreći o prevodima tekstova koji nose kulturološke, socijalne i političke implikacije, translatalog Piter Njumark predstavlja komunikativni i semantički prevod. Njumark smatra da se od komunikativnog prevoda može očekivati „značajan prenos stranih elemenata u svoju kulturu kao i jezičkih elemenata, kada je to potrebno“ (Newmark 1982: 39). Prema Njumarkovom mišljenju, komunikativni prevod je razumljiviji, direktniji i jasniji, i on funkcionira na nivou Najdine dinamičke ekvivalencije. S druge strane, semantički prevod je dosta složeniji i detaljniji, pa često u takvim prevodima nailazimo na slučajeve hipersemantizacije (engl. *overtranslation*), koju Tvrтко Prčić definiše kao višak deskriptivnih ili asocijativnih obilježja u prevodu (Prčić 2011: 171). Međutim, bez obzira na razlike, teoretičari uglavnom zastupaju stav da komunikativni i semantički prevodi nisu isključivi i da se oni najčešće preklapaju, što je posebno izraženo u prevodima kulturološki obilježenih tekstova. Govoreći o specifičnoj vezi jezika, kulture i prevoda, Meri Vordl uzima za primjer tabuirane riječi i ističe da takve riječi u jednoj kulturnoj tradiciji ne moraju nužno biti tabu i u drugoj (Wardle 2010: 813). Razlog tome jeste to što su tabu riječi isključivo proizvod pojedinačnog kulturnog nasljeđa, te onoga što je u okviru svakog pojedinačnog društva prihvatljivo ili neprihvatljivo, a slična je situacija i sa pejorativnim riječima, npr. psovka. Shodno tome, prevodilac treba da bude upoznat sa kulturološki uslovljenim značenjima kako bi našao adekvatan ekvivalent u prevodu, te je neophodno i da se vodi računa o registru jezičkih sistema podjednako.

Ako govorimo u kontekstu multikulturalne književnosti pisane na engleskom jeziku, obično se angloamerička kultura, zbog svoje snažne kolonijalne pozadine, postavlja kao dominantna, a ostale se određuju u odnosu na nju. Takav međukulturalni odnos pronalazimo u književnim opusima raznih čikanskih spisateljica, poput Sandre Sisneros, Hulije Alvares, Ane Kastiljo, Glorije Ansaldo ili Helene Marije Viramontes. Konkretno, u romanu *Kuća u ulici Mango* spisateljica Sandra Sisneros služi se engleskim jezikom i piše o životu djevojčice

meksičkog porijekla u SAD, pri čemu se poziva na aspekte meksičke kulturne tradicije, te na razlike u odnosu na dominantnu angloameričku kulturu. Kako vidimo iz Sisnerosinog književnog primjera, kada je u pitanju prevođenje djela iz domena multikulturne književnosti, ne prevodi se samo jedna kulturološka i društvena pozadina i stvarnost, već dvije, a ponekad i više njih.

3. ROMAN *KUĆA U ULICI MANGO*: ANALIZA DVA PREVODA

Roman *Kuća u ulici Mango* objavljen je 1984. godine. U literarnoj hronici razvoja glavne junakinje Esperanse Kordero autorka romana daje prikaz života na granici između dvije kulture u SAD – dominantne američke i čikanske. Roman je na srpski prevela Marija Stamenković 2003. godine, dok je Mirjana Radovanov Matarić prevela pet priča iz romana, te su one, dvije godine kasnije, objavljene u književnom časopisu *Polja*. Čitajući prevode, a uzimajući u obzir prethodno objašnjene probleme književnog prevođenja, dolazimo do zaključka da su Marija Stamenković, a kasnije i Mirjana Radovanov Matarić, imale zahtijevan prevodilački zadatak, posebno iz razloga što je original napisan u specifičnoj književnoj formi – u obliku fragmentisanih i vrlo kratkih priča, sa izlomljenom sintaksom, jezičkim izrazom koji odražava stvarnost čikanske populacije u Americi. Ukoliko imamo u vidu i ranije pomenutu Sapirovu tvrdnju da se jezik uvijek odnosi na određenu društvenu stvarnost, kao i Katanov argument da je jezik uvijek u bliskoj vezi sa kulturom (Katan 2004: 99–100), jasno je da prevodioci Sisnerosine književnosti imaju zadatak da čitaocima približe stvarnost čikanske zajednice u SAD, dakle njihovu kulturu, običaje i način života. Na osnovu fragmenata originala i prevoda priča iz romana *Kuća u ulici Mango*, koji su dati u nastavku rada, razmotriće se pojedinačni primjeri prevoda na srpski jezik, tačnije razlike koje se javljaju na nivou gramatike, sintakse, semantike i stilistike, te pokušati prikazati način na koji prevodioci uspijevaju ispuniti zadatak da svoje prevode na srpski jezik učine ekvivalentnim izrazom originala.

Analiza primjera u prvoj priči odnosi se na gramatičke aspekte broja i glagolskog vida, transkripciju engleskih imena, semantičke i sintaksičke aspekte prevoda sintagme. Analizom u drugoj priči razmatra se upotreba anglicizama, prevod fraznih glagola, kao i primjer upotrebe upravnog/neupravnog govora u prevodima. U trećoj priči razmatraju se razlike u prevodima idiomatskih izraza, dok se u četvrtoj razmatraju primjeri prevoda engleskih složenih imenica (i. e. *compoundnouns*), transkripcije meksičkih imena, te različiti prevodi idiomatske sintagme. U petoj priči analizira se, između ostalog, i prevod stiha i upotreba neologizama. Struktura analitičkog dijela rada usaglašena je sa strukturom

originalnog teksta, tj. primjeri se razmatraju onim redoslijedom kojim se u originalnom tekstu i prevodima pojavljuju.

3.1. Priča Crveni klovnovi

Na samom početku priče *Crveni klovnovi* opažamo različit odnos prema *gramatičkoj kategoriji broja* u naslovima priče na srpskom. Marija Stamenković koristi oblik množine imenice *klovn*, dok Mirjana Radovanov Matarić prevodi imenicom u jednini iako je u originalnom naslovu imenica data u obliku množine. Zamjena oblika riječi nije rijedak slučaj u prevođenju, te spada u jednu od prevodilačkih transformacija, tzv. morfološku zamjenu, koja, po mišljenju Borisa Hlebca, predstavlja promjenu morfološkog oblika riječi do koje dolazi onda kada se upotrebi korespondentna riječ, ali u drugoj gramatičkoj kategoriji (Hlebec 2009: 28). Mada nema izričitih indikacija da prevod imenice u našem slučaju bude u jednini, jer je riječ o brojivoj imenici koja ima oblik za množinu u srpskom jeziku, oba prevoda mogu biti prihvatljiva, posebno ako se uzme u obzir činjenica da samo jedan dječak napastvuje Esperansu, iz čega najvjerojatnije i proizilazi prevod u obliku jednine *crveni klovn*. S druge strane, pošto su drugi dječaci bodrili napadača, te na taj način učestvovali u činu napada, prevod *crveni klovnovi* zvuči adekvatnije i prirodnije, jer odgovara širem kontekstu priče i originalnom naslovu.

Nadalje, u prvom pasusu originalnog teksta, osim razlike na planu ekonomičnosti jezika, u prevodima Marije Stamenković i Mirjane Radovanov Matarić uočićemo i razlike u *transkripciji* stranih imena.

Sally, you lied. It wasn't what you said at all. What he did. Where he touched me. I didn't want it Sally. The way they said it, the way it's supposed to be, all the storybooks and movies, why did you lie to me? (Cisneros 1991: 99).

Sali, slagala si me. Uopšte nije bilo onako kako si rekla. To što je uradio. Gde me je dirao. Nisam to htela, Sali. Kako su pričali, kako bi trebalo da bude, prema svim pričama i filmovima, zašto si me lagala? (Stamenković 2003: 97).

Seli, lagala si. Nije bilo kako si pričala. To što je uradio. I gde me dodirivao. Nisam to želela, Seli. Ono što kažu, kako treba da bude, knjige i filmovi, zašto si mi lagala? (Radovanov Matarić 2005: 95).

U datim prevodima imamo podjednak broj rečenica, ali je zbog kraćih rečeničnih konstrukcija prevod Mirjane Radovanov Matarić ekonomičniji. Takođe, uočljiva je i razlika u transkripciji vlastite imenice, tj. engleskog imena *Sally*. Marija Stamenković ime prevodi *Sali*, dok Mirjana Radovanov Matarić prevodi kao *Seli*. Transkribovanje stranih imena u srpskom jeziku često je predmet rasprave, a mnogi lingvisti se suprotstavljaju bilo kakvoj proizvoljnosti kada je u pitanju ova adaptacija, tj. transkripcija stranih imena. Pitanje da li anglofona imena treba transkribovati u srpskom jeziku i na koji način razriješio je srpski lingvista Tvrtko Prčić u *Novom transkripcionom rečniku engleskih imena*, u kojem je detaljno objasnio potrebu za transkripcijom i dao jedinstven prikaz čestih engleskih imena, kao i način njihove transkripcije. Prčić objašnjava da se svako strano ime, kako bi se upotrebilo u drugom jeziku, treba prilagoditi, tj. „adaptirati glasovnom i slovnom sistemu tog jezika, odnosno približiti njegovim izgovornim i pravopisnim normama“ (Prčić 1998: 17). Za englesko ime *Sally* Prčić kaže da je u srpskom adekvatnije transkribovati ga kao *Sali*, a izgovarati sa kratkim naglašenim samoglasnikom *a* (Prčić 1998: 119).

Pored već pomenutih razlika na gramatičkom planu, prevodioci su u navedenim primjerima koristili i različit *glagolski vid*. Kod Marije Stamenković postoji upotreba svršenih glagola: *slagala, rekla*, dok Mirjana Radovanov Matarić prevodi nesvršenim vidom: *lagala, pričala*. U originalu se, međutim, koristi prosto prošlo glagolsko vrijeme – *you lied, you said*, koje označava bilo koju radnju započetu i završenu u prošlosti, bez naglaska na ponavljanju radnje. Ako dalje uporedimo prevode, zanimljive su i sintaksičko-stilske razlike, kao na primjer prevod hiperbolički oblikovane sintagme: *Sally Sally a hundred times* (Cisneros 1991: 100), upotrebljene kada Esperansa pokušava izreći koliko puta je dozivala Sali u pomoć. Samom hiperbolom naglašena je višestrukost ponavljanja radnje dozivanja, a prevodioci su različito preveli, pa kod Mirjane Radovanov Matarić imamo doslovan prevod: *Seli, Seli po sto puta* (2005: 95), dok kod Marije Stamenković imamo: *Sali, hiljadu puta Sali* (2003: 97). Osim što su ovdje takođe evidentne i razlike na leksičkom nivou, budući da za riječ *hundred* Marija Stamenković upotrebljava riječ *hiljadu*, vidimo i razliku na sintaksičkom planu jer se ona služi jednom od četiri prevodilačke transformacije, tj. redistribucijom ili preraspodjelom jezičkih jedinica. Ova transformacija utiče na promjenu unutar same strukture rečenice, budući da se raspored njenih jedinica mijenja u odnosu na original, a kako Krstić objašnjava, redistribucija ne mora da se odnosi samo na zamjenu rasporeda riječi, već i rečenica u okviru jedne složene rečenice (Krstić 2008: 140).

Što se tiče prevoda *kulturoloških referenci*, u ovoj priči nailazimo na zanimljiv primjer kada jedan od Esperansinih napadača koristi imeničku frazu *Spanish girl* u rečenici *I love you, I love you Spanish girl, and pressed his sour mouth to mine* (Cisneros 1991: 100). Mirjana Radovanov Matarić daje sljedeći prevod: *Rekao je, ja te volim Španjolko, ja te volim, i pritisnuo njegova kisela usta na moja* (2005: 95). S druge strane, Marija Stamenković prevodi: *Volim te Špankinjo, volim te i pritisnuo je svoja kisela usta o moja* (2003: 97). U ovom primjeru, osim različitog rasporeda riječi, prevodioci se nisu usaglasili ni po pitanju morfologije riječi, te su koristili različite tvorbene sufikse za imenicu ženskog roda koja označava nacionalnu pripadnost *Španjol-ka/Špan-kinja*. Prema unosima u *Pravopisnom rečniku srpskog jezika* Milana Šipke, upotreba imenice *Španjolka/Špankinja* u srpskom jeziku je posve izjednačena (Šipka 2010: 1317). Međutim, prema *Pravopisu srpskoga jezika* iz 2020. godine, prednost se daje obliku *Špankinja* (Pešikan i dr. 2020: 506), pa je u skladu s tim prevod Marije Stamenković prihvatljiviji. Međutim, ovdje je značajnije napomenuti da upotrebljeni izraz *Špankinja* ima važne konotativne i šire *semantičke vrijednosti* jer odražava snažan kulturološki stereotip vezan za hispano žene kao izrazito egzotična, senzualna i seksualna bića. Unutar iscrpnog diskursa verbalnog i fizičkog nasilja nad čikanskim ženama u samom romanu, upotrebom riječi *Špankinja* Sandra Cisneros skreće pažnju na prisustvo zapadnjačkih stereotipa koji postoje o hispano ženama. Koristeći upravo ovu riječ za osobu porijeklom iz Meksika, autorka skreće pažnju i na činjenicu da zapadnjačka kultura rijetko pravi razlike između različitih hispano grupa. Ipak, ni ova, a ni slične kulturološke reference u romanu nisu objašnjene u prevodima iako prevodioci ponekad mogu, u vidu prevodilačkih bilješki, dati dodatna objašnjenja.

Na samom kraju priče *Crveni klovnovi* nailazimo na zanimljive primjere prevodilačkih rješenja za rečenicu: *The red clowns laughing their thick-tongue laugh* (Cisneros 1991: 100). Mirjana Radovanov Matarić je rečenicu prevela: *Crveni klovnovi koji se smeju svojim debelim jezicima* (2005: 95), a Marija Stamenković: *Crveni klovnovi koji su se smejali grlenim smehom* (2003: 98). U pogledu sintakse engleskog jezika, sintagma *laugh thick-tongue laugh* se sastoji od neprelaznog glagola *laugh*, a on može biti dopunjen objektom (i. e. cognate object) koji u srpskom jeziku odgovara tzv. tautološkom ili unutrašnjem objektu. Kako Krstić objašnjava, unutrašnji objekat je objekat označen imenom koji ima zajednički opšti dio s glagolom koji dopunjava, npr. *živjeti svoj život* (Krstić 2008: 39). Za razliku od engleskog glagola *laugh*, koji može biti dopunjen unutrašnjim objektom, glagol *smejati se* je nepravilni povratni glagol, koji je neprelazan, pa

njegove dopune objektom u instrumentalu, poput *debelim jezicima* ili *grlenim smehom*, zvuče neobično u srpskom jeziku. Zbog toga bi ovakvu dopunu objektom u srpskom trebalo izbjegavati, te u ovom slučaju možda dati i nešto slobodniji prevod, poput: *Crveni klovnovi koji su se grohotom smejali*.

3.2 Priča *Keti, kraljica mačaka*

Na početku priče nailazimo na primjer doslovnog prevođenja kod Mirjane Radovanov Matarić, koja rečenicu *He is full of danger* (Cisneros 1991: 12) prevodi *On je pun opasnosti* (2005: 95), dok kod Marije Stamenković nalazimo prevod *Veoma je opasan* (2003: 13). Kada je u pitanju ova rečenica, prevod Mirjane Radovanov Matarić možemo svrstati u grupu *pragmatičkih anglicizama*. Prema objašnjenju Biljane Mišić Ilić, pragmatički anglicizmi u širem smislu obuhvataju riječi, sintagme ili rečenice koje se kalkiraju, tj. prenose ili preslikavaju iz engleskog jezika, te predstavljaju „upotrebu diskursnih formula iz engleskog jezika u situacijama kada za njih postoje odgovarajuće i ustaljene formule u srpskom jeziku, kao i uvođenje diskursnih formula iz engleskog jezika tamo gdje postoji izvesna diskursna praznina“ (Mišić i dr. 2011: 263). Međutim, u konkretnom primjeru pojavljuje se nedoumica o tome koliko je uopšte u duhu srpskog jezika kazati da je neka osoba *puna opasnosti*, jer uobičajeno kažemo *on/ona je opasna*. Kada je dalje riječ o anglicizmima, kod Mirjane Radovanov Matarić nailazimo na češću upotrebu stranih riječi u prevodu. Na primjer, u priči *Keti, kraljica mačaka*, ona koristi anglicizam *Ok* (2005: 95), dok Marija Stamenković nastoji izbjeći uvođenje stranih riječi, te prilog prevodi kao *U redu* (2003: 14). I ovdje je riječ o skupini pragmatičkih anglicizama, koji po tipu mogu biti očigledni, sirovi i skriveni (Mišić i dr. 2011: 265). U konkretnom slučaju, anglicizam *Ok* je očigledni, dok se u prethodno navedenom primjeru radi o skrivenom anglicizmu. Ako u obzir uzmemo navedene primjere – *On je pun opasnosti/On je opasan* i *Ok/U redu*, te se ponovo vratimo na prevodilačke strategije odomaćivanja i postranjivanja, onda možemo kazati da anglicizmi u prevodu Mirjane Radovanov Matarić predstavljaju primjer postranjivanja, dok Marija Stamenković uglavnom pribjegava odomaćivanju, dakle prilagođavanju prevoda jeziku-cilju.

Takođe, u ovoj priči nailazimo i na različite prevode engleskih *fraznih glagola* i upotrebe *arhaičnih riječi*. Na primjer, u rečenici *Alicia is stuck up ever since she went to college* (Cisneros 1991: 12) nailazimo na različit prevod glagola *stuck up*. Marija Stamenković ovaj glagol prevodi: *[Ališa] se uobrazila [...]* (2003: 14), a Mirjana Radovanov Matarić koristi izraz *dići nos*, pa je njen prevod: *[Ališa]*

je digla nos [...] (2005: 95). Prema *Frazeološkom rečniku srpskog jezika*, izraz *dići nos* ima značenje *uobraziti se* (Otašević 2012), tako da su oba prevoda u ovom slučaju prihvatljiva. Međutim, u sljedećoj rečenici, u prevodu kod Mirjane Radovanov Matarić nailazimo na upotrebu arhaične riječi *utornik* (2005: 96). Uopšteno govoreći, *arhaični izrazi* se u savremenom kontekstu upotrebljavaju iz stilskih razloga ili kada pisac želi da probudi duh nekog prošlog vremena. S obzirom na to da je originalni tekst napisan u drugoj polovini XX vijeka, arhaični izraz *utornik* ne predstavlja adekvatan jezičko-stilski ekvivalent u srpskom jeziku.

Na samom kraju priče imamo primjer prevodilačkog dodavanja, i to u prevodu rečenice: *Then as she forgot I just moved in, she said the neighbourhood is getting bad* (Cisneros 1991: 13). Prevod Marije Stamenković glasi: *Zatim, kao da je zaboravila da sam se tek doselila, rekla je da se komšiluk pogoršao* (2003: 14). Kod Mirjane Radovanov Matarić nailazimo na dopunu, gdje se dodaje rečenica više, koja ne postoji u originalu: *Tad je zaboravila da sam se ja upravo doselila, pa kaže – ovaj kraj postaje sve gori. Doseljava se sve makar ko* (2005: 96). Dodavanje je oblik prevodilačke transformacije kojom se, između ostalog, prevodilac služi i kada želi da učini svoj prevod jasnijim (Krstić 2008: 144). Međutim, u gotovo svim slučajevima može se iscrpno raspravljati o opravdanosti prevodilačkog dodavanja. Takođe, za razliku od prevoda Marije Stamenković, uočavamo i to da se Mirjana Radovanov Matarić u ovom primjeru služi i oblikom upravnog govora: [...] *pa kaže – ovaj kraj postaje sve gori* iako je originalna rečenica izražena neupravnim govorom: [...] *she said the neighbourhood is getting bad* ili, kako Marija Stamenković prevodi: [...] *rekla je da se komšiluk pogoršao*. Nije sasvim jasno zbog čega se Mirjana Radovanov Matarić opredjeljuje za formu upravnog govora, a budući da je originalna rečenica data u trećem licu, promjenu u konkretnom slučaju ne možemo smatrati potrebnom.

3.3 Priča *Prelepa i okrutna*

Prelepa i okrutna je jedna od najkraćih priča u romanu i zauzima svega četiri pasusa. Poređenjem prevoda ove priče, uočavamo slična prevodilačka rješenja za engleski idiom *pick and choose* (Cisneros 1991: 88), koji Marija Stamenković prevodi kao *bira i odabira* (2003: 25), a Mirjana Radovanov Matarić *bira i izbira* (2005: 97). U Oksfordovom rječniku idioma značenje pomenutog *idioma* objašnjeno je kao „pažljivo biranje samo najboljeg/najpoželjnijeg iz grupe mogućih alternativa“ (Siefiring 2004: 217). Stoga nije teško zaključiti da su se prevodioci u ovom slučaju poslužili tzv. direktnim prevodom, koji, prema definiciji Tvrтка Prčića, podrazumijeva neposredno prevođenje doslovnog ili

prenesenog značenja u jezik cilja, uz preuzimanje i eventualnih dodatnih semantičkih obilježja sadržanih u monomorfemskoj ili polimorfemskoj riječi izvornog jezika (Prčić: 2001).

Takođe, u ovoj priči nailazimo na interesantne primjere prevoda *fraznog glagola* u rečenici *She laughs them [men] all away* (Cisneros 1991: 89). Prevodi glagola *laugh away* se kod Marije Stamenković i Mirjane Radovanov Matarić razlikuju. U prvom slučaju nalazimo prevod *ismejavati*, tačnije *Sve vreme ih [muškarce] ismejava* (Stamenković 2003: 25), dok u drugom slučaju imamo *Smeje im se u brk da ih [muškarce] otera* (Radovanov 2005: 97). Inače, glagol *laugh away* ima značenje *otjerati*, a u konkretnom slučaju žena ismijava muškarce i time ih tjera od sebe. Kao što vidimo, Marija Stamenković u prevodu potpuno izostavlja semantički aspekt *tjerati od* i služi se glagolom *ismejavati*, što bi u engleskom jeziku bolje odgovaralo glagolu *laugh at*. S druge strane, Mirjana Radovanov Matarić koristi srpski idiom *smejati se u brk* i u nastavku dodaje *da ih otera* kako bi zadovoljila značenjske aspekte fraznog glagola *laugh away* u prevodu na srpski.

3.4 Priča *Moje ime*

Na početku priče *Moje ime* nailazimo na specifične prevode za imenicu *horse woman* u rečenici: *She is a horse woman too, born like me in the Chinese year of the horse* (Cisneros, 1991: 10). Riječ je o *odredbenoj imenici* koja predstavlja dvosloženicu, gdje prva imenica određuje drugu. U prevodu, Marija Stamenković se služi izostavljanjem, tj. izbacuje imenicu *žena*, a Mirjana Radovanov Matarić imenicu prevodi doslovno, tj. dvosloženicom *konj-žena*. Tako kod Marije Stamenković imamo prevod: *Rodila se u znaku konja prema kineskom horoskopu, kao i ja* (2003: 12), a kod Mirjane Radovanov Matarić: *I ona je bila konj-žena, rođena kao i ja u kineskoj godini konja* (2005: 97). Budući da se semantička vrijednost dvosloženice uspostavlja na osnovu relacijskih odnosa među njenim djelovima i njihovih pojedinačnih značenja, ispuštanje bilo kog dijela dvosloženice rezultuje sužavanjem njenoga značenja. To je razlog zašto se u ovom slučaju prevod Mirjane Radovanov Matarić smatra adekvatnijim, jer imenica *konj-žena* označava žensku snagu, te u okviru Sisnerosinog feminističkog diskursa ovakve riječi imaju posebnu vrijednost i značaj. Ako pogledamo originalnu rečenicu: *She is a horse woman too, born like me in the Chinese year of the horse* (Cisneros 1991: 10), uočićemo i to da sintagmu *Chinese year of the horse* Marija Stamenković prevodi kao *kineski horoskop*, dok se Mirjana

Radovanov Matarić ponovo služi doslovnim prevodom, prenosi konstrukciju kao što je data u originalu – u kineskoj godini konja.

Nadalje, špansko ime *Esperanza* je kod Mirjane Radovanov Matarić ostavljeno kao što je i dato u originalu, *Esperanza* (2005: 98), a Marija Stamenković ga transkribuje kao *Esperansa* (2003: 12). Uzmemo li u obzir ono što je prethodno rečeno o transkripciji imena u prevodima, jasno je da teorija preporučuje da se imena transkribuju, ali isključivo na osnovu pravila transkripcije. Kako je ovdje riječ o meksičkom imenu, te je u pitanju djelo iz domena multikulturene književnosti, neophodno je slijediti pravila transkripcije imena španskog porijekla u srpskom jeziku, prema kojima *z* prenosimo kao *s* (Beljić 2013: 32). Naime, Marija Stamenković ovdje zauzima sličan stav kao i Beljić, po kome izvorni izgovor, odnosno transkripcija po fonetskom principu, predstavlja osnovno načelo za transkripciju španskih imena, dok Mirjana Radovanov Matarić u ovom slučaju nije pratila fonetski princip, pa na njeno rješenje možemo gledati kao na još jedan primjer postranjivanja. Potom, iako prevodioci na isti način transkribuju špansko ime *Maritza* i u prevodu daju ime *Marica*, do ponovnog mimoilaženja vezanog za transkripciju nailazimo kod imena *ZeZe the X* (Cisneros 1991: 11), koje Marija Stamenković transkribuje kao *Zizi X* (2003: 13), a Mirjana Radovanov Matarić grafem *X* transkribuje kao *Iks* pa kod nje imamo *Zizi Iks* (2005: 98). U ovom slučaju, u prevodu Marije Stamenković uočavamo samo djelimičnu transkripciju, gdje prvi dio imena transkribuje (*Zizi*), dok drugi ostavlja kao što je napisano u originalu (*X*).

Osim specifične transkripcije imena, u prevodima priče *Moje ime* nailazimo i na interesantna prevodilačka rješenja za sintagmu: *Sit their sadness on an elbow* (Cisneros 1991: 11), za koji prevodioci nude različite prevode, pa kod Mirjane Radovanov Matarić žene, o kojima je u priči riječ, *podupiru svoju tugu na jedan lakat* (2005: 98), dok kod Marije Stamenković *sede oslonjene o lakat i tuguju* (2003: 12). Specifičnost susrećemo i kod prevoda izraza *thick name* (Cisneros 1991: 11), koje Mirjana Radovanov Matarić prevodi kao *debelo ime* (2005: 98), a Marija Stamenković kao *gusto ime* (2003: 13). Ovdje se doslovan prevod ne čini optimalnim rješenjem jer glavna junakinja i naratorica Esperansa Kordero koristi izraz *thick name* kada opisuje razliku između svoga imena i imena svoje sestre. S obzirom na to da ona ovdje objašnjava da za govornike engleskog jezika njeno ime zvuči smiješno ili, u najmanju ruku, „kao da su slogovi napravljeni od limova i grebu nepca“ (Radovanov Matarić 2005: 98), izraz *thick name* moguće je alternativno prevesti i kao *ime koje zvuči grubo* ili samo *grubo ime*, ili pak kao *ime sa isuviše slogova*.

3.5 Priča *Lui*, njegova rođaka i još jedan njegov rođak

Na početku priče *Lui*, njegova rođaka i još jedan njegov rođak uočavamo razlike u prevodu naslova i, upravo kao u prethodnim pričama, u kojima je već bilo riječi o transkripciji, i u ovoj priči imamo različita prevodilačka rješenja za englesko ime *Louie*. Naime, Mirjana Radovanov Matarić koristi ime *Luj* (2005: 96), dok Marija Stamenković ime prevodi kao *Lui* (2003: 24). Ako unos potražimo u rječniku Tvrтка Prčića, ovo ime nećemo pronaći. Naime, kod Prčića pronalazimo ime *Lou*, čija je transkripcija u srpskom *Lu*, i ime *Louis* sa transkripcijom *Luj* ili *Luis* (1998: 82) Međutim, ako uzmemo da dvoglasnik *ie* odgovara glasu *i*, onda analogno Prčićevoj transkripciji *Lu*, uz dodavanje glasa *i*, dobijamo transkripciju imena *Louie*, pa u konačnici imamo transkripciju *Lui*, i u tom slučaju transkripciono rješenje Marije Stamenković možemo smatrati adekvatnim.

Pored razlike u transkripciji imena ljudi, u ovoj priči nailazimo i na razliku u prevodu naziva poznate američke kozmetičke kompanije *Avon*. Dok Marija Stamenković transkribuje i stavlja pod znake navodnika ime kompanije „*Ejvon*” (2003: 24), Mirjana Radovanov Matarić ostavlja originalni naziv bez znaka navodnika: *Avon* (2005: 96), što opet skreće pažnju na učestalost postranjivanja u njenom prevodu. U praksi, pri prevodu naziva fabrika, kompanija ili preduzeća, nailazimo na veliki broj nedosljednosti jer se pojedini srpski prevodioci odlučuju za upotrebu originalnih naziva, dok se drugi služe transkripcijom, što je i kod Marije Stamenković slučaj. Međutim, *Pravopis srpskoga jezika* iz 2010. godine nalaže da se nazivi preduzeća u prevodima tretiraju kao vlastita imena, te da se na isti način adaptiraju (Pešikan i dr. 2010: 225).

Jedna od specifičnosti kod prevoda ove priče je i ta što se prevodioci susreću sa prevodom stiha. U pitanju su dva stiha koja Sisnerosova umeće u priču:

Apples, peaches, pumpkin pah-ay,
you are in love so am ah-ay (Cisneros 1991: 24).

Marija Stamenković u prevodu djelimično zadržava posljednje riječi stiha *pah-ay* i *ah-ay*, što vjerovatno čini radi postizanja ritmike i rime zadate originalom:

Jabuke, breskve, bundeve pah-ej
Ti si zaljubljen kao i ja ah-ej (Stamenković 2003: 24).

S druge strane, čuvajući ritmiku originala, a istovremeno izbjegavajući upotrebu originalnih riječi i služeći se obgrljenom rimom, Mirjana Radovanov

Matarić prevod daje u tri stiha. Pri tome, ona mijenja dužinu naglaska u riječima *ti* i *ja*:

Jabuke, kajsije, bundevara
zaljubljen si ti-i
zaljubljena ja-a (Radovanov Matarić 2005: 96).

Zbog specifične uslovljenosti ritmikom i rimom unutar jedne pjesme, oba prevoda mogu biti prihvatljiva, posebno kada se ima u vidu da prevod stiha ponajviše zavisi od kreativnosti prevodilaca i nastojanja da se zadovolji formalni, semantički, ali i poetski aspekt stihovnog prevoda.

Nadalje, u priči *Lui, njegova rođaka i još jedan njegov rođak* uočavamo i to da prevodioci koriste različito *gramatičko vrijeme* za radnju koja je iskazana prostim prošlim vremenom. U prevodu rečenice *Louie's cousin had his arm out the window* (Cisneros 1991: 24), kod Mirjane Radovanov Matarić nalazimo upotrebu pluskvamperfekta: *Lujev rođak je bio izbacio ruku kroz otvoren prozor* (2005: 96), dok Marija Stamenković rečenicu prevodi služeći se perfektom u srpskom: *Luijev rođak je izbacio ruku kroz prozor* (2003: 25). Ovdje su oba prevoda prihvatljiva pošto se „anteriornost u srpskom ne iskazuje tako strogo kao u jezicima koji nemaju glagolskog vida, pa perfekt često označava prošlu radnju pre druge prošle radnje, umesto pluskvamperfekta“ (Klajn 2005: 122).

Različita rješenja prevodioci nalaze i za prevod naziva uređaja, npr. uređaj *FM radio* Mirjana Radovanov Matarić prevodi dvosloženicom *Radio-aparat* (2005: 96), dok Marija Stamenković zadržava originalnu riječ *FM radio* (2003: 25). Kada su u pitanju prevodi terminoloških izraza ili riječi iz domena tehnologije, Prčić kaže da takve riječi „teže ka zadržavanju svog stranog identiteta, pa stoga naginju adaptaciji pozajmljivanjem“ (Prčić, 2001). Kako vidimo iz primjera, Marija Stamenković uređaj *FM radio* adaptira pozajmljivanjem. Budući da je prevod neologizama specifičan po tome što riječi iz jednog jezičkog sistema nedostaju u onom drugom, a to je posebno vidljivo kada je u pitanju tehnološka terminologija, oba prevoda su u konkretnom primjeru adekvatna.

Uz sve što je ranije navedeno, kao zanimljiv primjer prevoda je i engleski glagol *floor it*, koji se često susreće u automobilskom jezičkom registru. U priči *Lui, njegova rođaka i još jedan njegov rođak*, glagol je upotrebljen u rečenici *Then he took off flooring that car into a yellow blur* (Cisneros 1991: 24). Imajući u vidu da frazni glagol *take off* ima značenje *otići/odletjeti*, a izraz *floor the car* označava pritiskanje papučice gasa automobila kako bi se postigla maksimalna brzina u najkraćem roku, oba prevodioca koriste srpski glagol *odjuriti*, te Marija

Stamenković prevodi: *Zatim je odjurio u žučkastu maglu* (2003: 25), dok Mirjana Radovanov Matarić daje prevod: *A onda je odjurio kao munja* (2005: 97). Za razliku od Marije Stamenković, Mirjana Radovanov Matarić na kraju rečenice dodaje prilošku odredbu *kao munja* kako bi potpuno obuhvatila semantička svojstva glagola *floor it*. Međutim, prevod ove rečenice je interesantan i zbog prevodilačkog oduzimanja, gdje prevodilac potpuno izostavlja adverbijal *into a yellow blur*. Kao što je ranije rečeno, izostavljanje je tipično za prevođenje odomaćivanjem i predstavlja jedan od oblika prevodilačke transformacije koja podrazumijeva izostavljanje riječi ili izraza koji nisu naročito neophodni za razumijevanje originalnog teksta. Izostavljanje se, takođe, često susreće i kada jedna ili više riječi nemaju ekvivalent u jeziku prevoda, no u tom slučaju prevodilac obično daje opisni prevod ukoliko je to potrebno za razumijevanje same poruke (Krstić 2008: 145–146). Stoga je ovo jedan od rijetkih primjera kada se Mirjana Radovanov Matarić služi transformacijom, koja je svojstvena odomaćivanju. Marija Stamenković engleski adverbijal *into a yellow blur* prevodi priloškom odredbom za mjesto *u žučkastu maglu*, čime ostaje dosljedna sintaksičkoj strukturi originalne rečenice.

4. ZAKLJUČCI

Analizom priča iz romana *Kuća u ulici Mango* koje su prevedene na srpski jezik uviđamo da se prevodioci uglavnom služe ustaljenim prevodilačkim pristupima, nastojeći da ispoštuju jezički, semantički i stilistički okvir originalnog teksta, te na sličan način nalaze rješenja za uobičajene prevodilačke nedoumice. Oba prevodioca uspijevaju da postignu ekvivalenciju na nivou jezika, ali i značenjskog aspekta priča, zadržavajući fragmentisanu narativnu formu u prevodima – kratke i isprekidane rečenice. Na taj način oba prevodioca uspijevaju da domaćim čitaocima prenesu i vanjezičke aspekte teksta – izdijeljenu i fragmentisanu realnost pripadnika čikanske zajednice u SAD. Određene razlike u prevodima se, međutim, uočavaju na leksičkom, sintaksičkom i gramatičkom planu. One se uglavnom ispoljavaju kod upotrebe anglicizama, transkripcije imena i naziva, prevoda sintagmi, idioma i izraza, kao i u samim strukturama rečenice, tačnije rasporedu njenih dijelova.

Na osnovu onoga što je u analitičkom dijelu rada predočeno, prevod koji je priredila Marija Stamenković uglavnom je vjeran prevodilačkim pravilima, npr. transkripcija se vrši prema srpskom fonetskom sistemu ili prevod stranih termina pozajmljivanjem, dok se u prevodu Mirjane Radovanov Matarić uočavaju određena odstupanja od teorijskih preporuka, što se naročito vidi u primjerima

prevoda imena, koja vrlo rijetko transkribuje. Kao važno opažanje u ovom radu izdvaja se i činjenica da se Marija Stamenković u većem stepenu služi strategijom odomaćivanja, dok prevod koji je dala Mirjana Radovanov Matarić, zbog učestalosti doslovnog prevođenja i šire upotrebe anglicizama, možemo posmatrati kao primjer postranjivanja. S obzirom na to da je multikulturalna književnost upravo značajna zbog suprotstavljanja kulturoloških obrazaca i preplitanja kultura, a postranjivanje je prevodilačka strategija koja omogućava integrisanje kulturnih specifičnosti i elemenata u prevodu, možemo zaključiti da je upravo postranjivanjem Mirjana Radovanov Matarić uspjela da prenese Sisnerosinu prvobitnu zamisao, a to je da kroz slike života glavne junakinje održi svijest o postojanju različitih kultura – a nikako o njihovom brisanju.

LITERATURA

- Beljić, I. (2013). Najčešći problemi u izgovoru i transkripciji imena iz španskog jezika. U Vučo, J. & Polovina, V. (ured.), *Savremeni tokovi u lingvističkim istraživanjima 2* (str. 25–39). Beograd: Edicija Filološka istraživanja danas.
- Cisneros, S. (1991). *The House on Mango Street*. New York: Vintage Book.
- Hatim, B. & Mason, I. (1990). *Discourse and the Translator*. Harlow, Essex: Longman.
- Hlebec, B. (2009). *Prevodilačke tehnike i postupci*. Beograd: EBG.
- Ivir, V. (1978). *Teorija i tehnika prevođenja*. Sremski Karlovci: Centar Karlovačka gimnazija.
- Izgarjan, A. & Prodanović Stankić, D. (2015). *Approaches to Metaphor: Cognitive, Translation and Literature Studies Perspective*. Novi Sad: Filozofski fakultet Novi Sad.
- Jakobson, R. (1959). On Linguistic Aspects of Translation. U Brower, R. A. (ured.). *On Translation* (str. 232–239). Cambridge: Harvard University Press.
- Katan, D. (2003). *Translating Cultures: An Introduction for Translators, Interpreters and Mediators* [2. izd.]. London and New York: Routledge.
- Klajn, I. (2005). *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Kludy, K. & Heltai, P. (2020). Re-domestication, Repatriation and Additional Domestication in Cultural Back-translation. *Across Languages and Cultures*, 21(1), 43–65.

- Krstić, N. (2008). *Francuski i srpski u kontaktu: struktura proste rečenice i prevođenje*. Novi Sad – Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Lazović, V. (2010). Identitet prevodioca u našoj prevodilačkoj praksi. U Subotić, J. & Živanšević Sekeruš, I. (ured.), *Susret kultura (knjiga II)* (str. 855–861). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Mason, I. & Laver, J. (2020). *A Dictionary of Translation and Interpreting*. Edinburgh: Unpublished. Preuzeto 24. 11. 2021, sa https://www.academia.edu/44164279/A_DICTIONARY_OF_TRANSLATION_AND_INTERPRETING
- Mišić-Ilić, B. & Lopičić, V. (2011). Pragmatični anglicizmi u srpskom jeziku. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, LIV(1), 261–273.
- Newmark, P. (1982). *Approaches to translation*. Oxford: Pergamon Press.
- Nida, E. (1964). *Towards a Science of Translating*. Leiden: Brill.
- Otašević, Đ. (1992). *Frazeološki rečnik srpskog jezika*. Novi Sad: Prometej.
- Pešikan, M., Jerković, J. & Pižurica, M. (2010). *Pravopis srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska.
- Pešikan, M., Jerković, J. & Pižurica, M. (2020). *Pravopis srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska.
- Prčić, T. (1998). *Novi transkripcioni rečnik engleskih ličnih imena*. Novi Sad: Prometej.
- Prčić, T. (2001). Adaptacija novih reči iz engleskog jezika prevođenjem. U VII simpozijum Društva za primenjenu lingvistiku: *Kontrastivna, teorijska i primenjena jezička istraživanja* (rukopis). Novi Sad: Filozofski fakultet. Preuzeto 12. 2. 2016, sa <https://drive.google.com/file/d/0B9BaNR1G9L3Ea2RkMnFHeXBnNjQyTWo0bHJNamlSMVd4Qk1F/edit?pref=2&pli=1>
- Prčić, T. (2011). *Engleski u srpskom*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Radovanov Matarić, M. (2005). Sandra Sisneros: Moje ime. *Polja*, L(431), 95–98.
- Schleiermacher, F. ([1813]1992). On the Different Methods of Translating. U Shulte, R. & Biguenet, J. (Eds.). *Theories of Translation* (str. 36–54). Chicago: University of Chicago Press.
- Siefring, J. (2004). *The Oxford Dictionary of Idioms*. Oxford – New York: Oxford UP.
- Snell-Hornby, M. (2006). *The Turns of Translation Studies: New Paradigms of Shifting Viewpoints*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

- Stamenković, M. (2003). *Kuća u ulici Mango*. Beograd: Narodna knjiga – Alfa.
- Stoilkov, A. V. (2018). *Prenos društveno-istorijski obeleženih elemenata kulture u engleskom prevodu proze postjugoslovenskih autora sa bivšeg srpsko-hrvatskog govornog područja*. Doktorska disertacija. Beograd: Filološki fakultet.
- Šipka, M. (2010). *Pravopisni rečnik srpskog jezika*. Novi Sad: Prometej.
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London – New York: Routledge.
- Vinay, J. P. & Darbelnet, J. (1995). *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for translation*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Wardle, M. (2010). Noodles Rock Style: Translation and Culture. U Subotić, J. & Živanšević Sekeruš, I. (ured.), *Susret kultura (knjiga II)* (str. 813–820). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Yang, W. (2010). Brief study of Domestication and Forenization in Translation. *Journal of Language Teaching and Research*, 1(1), 77–80.

Mirna M. Ćurić

THE HOUSE ON MANGO STREET – A COMPARATIVE ANALYSIS OF STORIES
TRANSLATED FROM ENGLISH TO SERBIAN

Summary

The paper looks at the translation of stories from Sandra Cisneros's novel *The House on Mango Street*. Marija Stamenković translated the novel into Serbian in 2003, and Mirjana Radovanov Matarić translated five stories from the book two years later, which were published in Serbian literary magazine *Polja*. Based on a comparative analysis, the paper explores translation strategies and techniques employed by translators, as well as translation solutions for particular translation issues. Given that Cisneros's work represents a piece of multicultural literature, the study also addresses how translators manage to impart cultural aspects of the original text. The paper demonstrates that both translators achieve an enviable level of grammatical, semantic, and stylistic equivalence in their translations; however, Mirjana Radovanov Matarić's translation is slightly more suitable due to the use of a foreignization strategy that better conveys cultural meanings and messages.

Key words: translation studies, literary translation, multicultural literature, Sandra Cisneros